

Göksoy S. (2019). Vatandaşlık Eğitimi Mi? Çokkültürlülük ve Kapsayıcı Eğitimi Mi? Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi (ULED), *Cilt* (sayı), 1.2

Geliş Tarihi: 28.10.2019

Kabul Tarihi: 05.11.2019

VATANDAŞLIK EĞİTİMİ Mİ? ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE KAPSAYICI EĞİTİM Mİ?

Süleyman GÖKSOY**

ÖZET

Çalışmanın amacı, eğitim sistemi, okul ve akademik alanda son yıllarda sürekli gündeme gelen; vatandaşlık eğitimi, çokkültürlülük ve kapsayıcı eğitim gibi konu ve alanların benzer ve farklılıklarını dile getirebilmektir. Ayrıca vatandaşlık eğitimi, çokkültürlülük ve kapsayıcı eğitim, alanlarının felsefi temelleri dikkate alınarak ve eğer yapılabilecekse tüm bu alanların tek bir alan/çatı altında birleştirebilmektir. Bu nedenle öncelikle kavramların kuramsal anlamları araştırılmış ve genel geçer tanımlarına yer verilmiştir. Dolayısıyla adı geçen alanlar ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra gerek tarihi süreç ve gerekse günümüzdeki uygulama örneklerine değinilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise vatandaşlık eğitimi, çokkültürlülük ve kapsayıcı eğitim ile ilgili bilgiler sentezlenerek öneri ifadeleri oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık eğitimi, çokkültürlülük ve kapsayıcı eğitim

CITIZENSHIP EDUCATION OR MULTICULTURAL AND INCLUSIVE EDUCATION?

ABSTRACT

The aim of the study is to express the similarities and differences of the subjects such as education system, citizenship education, multiculturalism and inclusive education which have acquired currency in recent years. It is also aimed to consider the philosophical foundations of the fields of citizenship education, multiculturalism and inclusive education and to gather all these fields under a single roof. For this purpose, firstly the theoretical meanings of the concepts have been investigated and their general definitions have been included. Therefore, concise and summary information related to the mentioned fields are included. Then, both the historical process and the current application examples are tried to be addressed. In the conclusion part of the study, information about citizenship education, multiculturalism and inclusive education was synthesized and suggestions were formed.

Key Words: Citizenship education, multiculturalism and inclusive education

** *Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, suleymangoksoy@duzce.edu.tr*

GİRİŞ

Mevcut çalışmada öncelikle vatandaşlık eğitiminin ne olduğu, özellikle Avrupa Birliği ve Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi tarafından belirlenmiş olan vatandaşlık eğitiminin ne olduğu neleri içerdiği ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili yeterlikler olan; diğerleri ile etkili ve yapıcı iletişim, etkileşim, eleştirel düşünme, sosyal açıdan sorumlu bir şekilde hareket etme, demokratik davranma yeterlikleri ele alınmıştır. Daha sonra kapsayıcı eğitimin tanımı, özellikle dünyada ülkeleri içerisinde özellikle Kanada’da etkili bir şekilde uygulanan kapsayıcı eğitim içeriği ile kapsayıcı eğitimin Birleşmiş Milletler tarafından benimsenerek kabul edilen, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile olan benzer yönleri dile getirilmiştir. Üçüncü bölümde ise özellikle küreselleşme olgusuyla bağlantılı olarak, öne çıkan çokkültürlülük kavramının eğitime yansımaları açıklanmaya çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise gerek kapsayıcı eğitim ve gerekse çokkültürlülük yerine eğitimde ve eğitim sistemi içerisinde vatandaşlık eğitimine önem ve öncelik verilmesi gerektiği açılarak yorumlanmış ve bu yönde öneriler sunulmuştur.

PROBLEM DURUMU

a) *Vatandaşlık eğitimi nedir?*

Vatandaşlık eğitimi, 2006 yılında Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi tarafından bilgi temelli bir toplumda yaşayan vatandaşlar için vazgeçilmez olarak belirlenen sekiz temel yeterlik arasındadır. Vatandaşlık eğitimi, şu anda Avrupa’daki birçok ülkede bütün dikkatlerin üzerine çevrildiği bir konudur. Bütün ülkeler, başkalarıyla etkili ve yapıcı bir şekilde iletişim ve etkileşimde bulunmak, sosyal olarak sorumlu bir şekilde hareket etmek, demokratik davranmak ve eleştirel düşünmekle ilgili bir dizi yeterlik geliştirmek için iddialı bir müfredat programına sahiptir ve vatandaşlık eğitimi, tüm ülkelerdeki müfredatın ayrılmaz bir parçasıdır. Vatandaşlık eğitimi gençleri hoşgörülü, adil ve demokratik bir topluma katkıda bulunan aktif ve sorumlu vatandaşlar olmaları için güçlendiren dönüştürücü bir öğrenme sürecidir. Vatandaşlık eğitimi, öğrencilerin aktif, bilgili ve sorumlu birer vatandaş olmalarını desteklemeyi amaçlamaktadır (Eurydice, 2017).

Vatandaşlık eğitimi, bireylerin ve içinde buldukları toplulukların ahenkli bir şekilde bir arada yaşamasını ve karşılıklı olarak yararlı gelişimini teşvik etmek amacıyla okullarda tanıtılan konu alanı olarak anlaşılmaktadır. Vatandaşlık eğitimi, öğrencileri kendileri ve toplulukları için yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası seviyede sorumluluk almaya istekli ve sorumluluk alabilen aktif, bilgili ve sorumlu vatandaş olmaları konusunu destekler. Vatandaşlık eğitimi dört geniş yeterlilik alanında öğrencilerin bilgi, beceri, tutum ve değerler geliştirmelerine yardımcı olması gerekir; diğerleriyle etkili ve yapıcı bir şekilde etkileşimde bulunma, eleştirel düşünme, sosyal olarak sorumlu bir şekilde hareket etme ve demokratik davranmadır (Eurydice, 2017).

Vatandaşlık eğitimi ile ilgili yeterlikler aşağıda Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1 Vatandaşlık eğitimi yeterlik alanları

<i>Diğerleri ile etkili ve yapıcı iletişim, etkileşim</i>	<i>Eleştirel düşünme</i>	<i>Sosyal olarak sorumlu bir şekilde hareket etme</i>	<i>Demokratik davranma</i>
<i>Özgüven Sorumluluk Özerklik (kişisel inisiyatif) Farklı düşünce veya inançlara saygı duyma İşbirliği Çatışma çözümü Empati Öz farkındalık İletişim ve dinleme Duygusal farkındalık Esneklik veya uyarlabilirlik Kültürler arası beceriler</i>	<i>Çoklu bakış açısı Muhakeme ve analiz becerileri Veri yorumlama Bilgi keşfi ve kaynak kullanımı Medya okur yazarlığı Yaratıcılık Muhakemeyi kullanma Mevcut dünyayı anlama Sorgulama</i>	<i>Adalet saygı Dayanışma Diğer insanlara saygı İnsan haklarına saygı Aitlik hissi Sürdürülebilir gelişim Çevreyi koruma Kültürel mirası koruma Diğer kültürleri bilme veya saygı duyma Dinleri bilme veya saygı duyma Ayrımcılık yapmama</i>	<i>Demokrasiye saygı Siyasal kurumların bilgisi Siyasi süreçler bilgisi (örneğin seçimler) Uluslararası kuruluşlar, anlaşmalar ve bildirimler bilgisi Siyasi otoritelerle etkileşime girme Temel politik ve sosyal kavramlar bilgisi Kurallara saygı İştirak etme/Katılım Sivil topluma dair bilgi veya katılım</i>

Kaynak: Avrupa Konseyi (2016) ve Eurydice (2017).

Yukarıdaki tabloya göre vatandaşlık eğitimi, etkili öğrenmenin şu altı özelliğini ortaya koymaktadır: aktif, etkileşimli, ilgili, eleştirel, işbirlikçi ve katılımcılık. Etkileşimli öğrenme; 'başkalarıyla etkili ve yapıcı bir şekilde etkileşime geçme', öğrencilerin kişisel gelişimlerine ve kişiler arası ilişkileriyle ilgili yeterlikleri içerir. Tartışma ve münazara yoluyla etkileşimli öğrenme, öğrencilere başkalarını anlama, görüşlerini ifade etme ve münazara ve tartışma yoluyla çatışan fikirleri müzakere etmeyi deneyimleme şansı sunar. Etkili konu öğretiminin üç temel unsuru vardır: konuyla ilgili akademik ve bilimsel bilgi, pedagojik beceri ve yeterlikler ve eğitimin sosyal ve kültürel bağlamının anlaşılmasıdır. *Eleştirel düşünme*; bilgiyi bulma ve yorumlamadaki pratik becerileri, muhakeme ve muhakemeyi kullanma gibi daha soyut yeteneklerle birleştirir. gençleri kendileri için düşünmeye teşvik etmek, bilginin görünüşüne aldanmamak ve eleştirel bir kulak, göz ve zihinle bulduklarını gözden geçirmeye teşvik etmekle ilgilidir. *Sosyal açıdan sorumlu bir şekilde hareket etme*; öğrencilerin toplumun bir bütün olarak daha fazla yararını ve çıkarlarını göz önünde bulundurmasını sağlayan bilgi ve tutumları içerir. Sosyal yeterlikler: Bunlar kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içerir ve bilgi, beceri ve tutumların bir kombinasyonunu kullanırlar. Sosyal yeterlikler, bireyleri sosyal ve çalışma hayatında etkili ve yapıcı bir şekilde katılmaya teşvik eden tüm davranış biçimlerini kapsar. Çatışmanın çözümüne yardımcı olabileceği için gittikçe artan çeşitliliğe sahip toplumlar bağlamında özellikle önemlidirler. *Demokratik davranma*; siyasal alanla en doğrudan ilişkili olan alanı kapsar ve vatandaşların demokratik sürece katılması için gereken bilgi ve anlayışı ele alır (Eurydice, 2017).

Vatandaşlık eğitimi hukuki, sosyal, kültürel ve insani bir çok kavramla ilişkilidir. İlişkili olan temel kavram ve düşünceler; sosyal olarak sorumlu bir şekilde hareket etmek, demokratik davranmak, eleştirel düşünmek, işbirliği, iletişim, yaratıcılık, sorgulama ve analitik beceriler, insan hakları, kişisel gelişim, ekip çalışması, öz-yeterlilik, demokrasi, hukukun üstünlüğü, eşitlik, barış, adalet, özgürlük, ayrımcılık yapmama, karşılıklı saygı, sorumluluk, açık fikirlilik, demokratik değerler, temel haklar, toplumsal kapsayıcılık, çok kültürlülük, aktif vatandaşlık, küresel vatandaşlık, kamusal alan, kolektif kimlik, eğitim değerleri, hesapverebilirlik, hoşgörü, etik, liyakat, kariyer, hak, sosyal sorumluluk, fikir ifade etme,, müzakere etme, çatışmaları çözme, eleştirel düşünme, bilgileri analiz etme, bir bakış açısı savunmaya cesaret sahibi olma, saygı ve hoşgörü gösterme, başkalarını dinleme ve savunma için isteklilik gibidir. Vatandaşlık eğitiminin sadece öğretim programları kapsamında olan becerileri (örneğin; kültürel farkındalık ve değerler, iletişim, sosyal farkındalık ve vatandaşlık, öz farkındalık, öğrenmeyi öğrenme, matematik, bilim ve teknoloji, girişimcilik, dijital dünya gibi) ile sınırlı olmayıp, öğretim

Süleyman GÖKSOY

programı dışı etkinlikleri (örneğin; çevresel faaliyetler, spor aktiviteleri, sanat etkinlikleri, uluslararası ağ, siyasi hayat, gönüllü çalışmalar) gibi faaliyetleri de içermektedir (Eurydice, 2017).

b) Kapsayıcı eğitim nedir?

Eğitim Reformu Girişimi (ERG) tarafından 2016 yılında hazırlanan ve UNICEF tarafından desteklenmiş ‘Türkiye’de Kapsayıcı Eğitimi Yaygınlaştırmak için Politik Önlemler’ (ERG; 2016) başlıklı raporunda UNESCO’nun kabul gören tanımına atıfta bulunarak; kapsayıcı eğitimi; tüm öğrenenlerin, kültürlerin ve toplulukların farklı gereksinimlerine, öğrenmeye katılımı artırarak ve eğitim sisteminin içindeki ayrımcılığı azaltarak yanıt verme sürecidir. Bu süreç öğrenme çağındaki tüm çocukları içeren ortak vizyonu ve tüm çocukları eğitmenin devletlerin sorumluluğu olduğu inancıyla içerik, yaklaşım, yapı ve stratejiler konusunda yapılması önemli olan değişiklikleri kapsar. Şeklinde tanımlanmaktadır. Yine aynı raporda kapsayıcı eğitim; eğitim kurumlarının ve süreçlerinin cinsiyet, etnik köken, dil, din, yerleşim yeri, sağlık durumu, sosyo ekonomik durum özelliklerinden ya da koşullarından bağımsız olarak tüm çocukların gereksinimlerine yanıt verecek biçimde yeniden düzenlenmesini öngören bir süreç olarak tanımlanmaktadır.

Dünya’da özellikle Kanada’da kapsayıcı eğitim ile ilgili önemli çalışmalar yapılmaktadır. Kanada’da kapsayıcı eğitim (Canada, Inclusive Education, 2019), tüm öğrencilerin okullarda yaşlarına uygun, düzenli sınıflarda okudukları ve karşılandıkları ve okul hayatının tüm yönlerine öğrenmek, katkıda bulunmak ve katılmak için desteklenmeleri anlamına gelir. Kapsayıcı eğitim, tüm öğrencilerin birlikte öğrenmeleri ve katılmaları için okulları, sınıfları, programları ve faaliyetleri nasıl geliştirilip tasarladığı ile ilgilidir. Kapsayıcı eğitim, öğrencilerin farklı gereksinimlerine duyarlı, kabul edilebilir, saygılı ve destekleyici ve verimli bir şekilde karşılayarak tüm öğrenciler için kaliteli eğitime erişimin sağlanmasıdır. Kapsayıcı eğitim, ortak bir öğrenme ortamında gerçekleştirilir; yani, farklı geçmişlerden gelen ve farklı yeteneklere veya engellere sahip öğrencilerin kapsayıcı bir ortamda birlikte öğrendikleri bir eğitim ortamıdır. Ortak öğrenme ortamları, öğrencilerin normal ders saatlerinin çoğu için kullanılır ve sınıflar, kütüphaneler, spor salonu, performans tiyatroları, müzik odaları, kafeteryalar, oyun alanları ve yerel toplulukları içerebilir. akranlarından ayrı bir şekilde öğrendikleri bir yer değildir (Inclusive Education Canada, 2019).

Kanada’nın Kapsayıcı Eğitim (Canada Inclusive Education, 2019) sitesinde, kapsayıcı eğitim ile ilgili olarak; saygı, haysiyet, onur, eşitlik, çeşitlilik, insan hakları, adalet, özgrür irade, karşılıklı sorumluluk, kapsama ve ahlaki cesaret gibi ilkeler belirlenmiştir. Eğitimde benimsenen değer ve ilkeler şu şekilde açıklanmıştır: İnsanın özü sözcüklere, etiketlere, kategorilere, tanımlara veya genetik yapıya indirgenemez. Her insan eşsizdir. Hiç kimse değiştirilemez veya kopyalanamaz. Tüm kişiler saygı görme hakkına sahiptir. Saygı, her insanın onurunun tanınmasını gerektirir. İnsan onuru korunmalıdır. Tüm insanlar içsel onura sahiptir. Onur, biz var olduğumuz için bize aittir. Kazandığımız veya aldığımız bir şey değildir. Bütün insanlar devredilemez saygınlığa sahiptir. Tüm insanlar eşit onura sahiptir. Onur, fiziksel, entelektüel veya diğer özelliklere bağlı değildir. Tüm insanlar içsel ve eşit değere sahiptir. Kişi olarak değerimiz ne kazanılmış ne de biriktirilmiş. Eşit değerler, sağlık durumu ya da herhangi bir genetik ya da diğer kişisel özelliklerle ilgili değildir. Tüm insanlar, büyüme ve ifade için doğal kapasiteye sahiptir. Her insan fiziksel, entelektüel, sosyal, duygusal ve ruhsal olarak beslenmeye hakkına sahiptir. Eğitimde tüm kişiler eşit erişim ve fırsat hakkına sahiptir.

Tüm bu yönleriyle kapsayıcı eğitim, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1948 yılında benimsenerek kabul edilen, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ilkelerinin eğitime yansımaları gerektiğini, bir başka ifade ile eğitim, eğitim sistemleri, ortamları, programları, ve felsefesi gibi unsurların İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ilkelerini içermesini vurgular. Bu ilkelerden özellikle eğitimi ilgil önce çıkanlar şunlardır: Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır. Herkesin, her nerede olursa olsun, hukuksal kişiliğinin tanınması hakkı vardır. Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır. Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Herkesin ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkı vardır. Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yüksek öğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır. Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel

topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir. Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır.

Benjamin S. Bloom (1995) öğrenciler arasındaki öğrenmeyle ilgili bireysel ayrılıklar vurgulanarak abartılmış bir biçimde ortaya çıkarken, çok olumlu okul koşullarında bu tür bireysel ayrılıklar ortadan kalkmaya yüz tutmaktadır. Bu noktada, öncelikle ilginç çeken bireysel ayrılıklar değil, eğitim olduğunu hatırlamalıyız. Biz, eğitim ve okulların etkililik ve verimini en yükseğe çıkarma gücünde olan koşullarla ilgilenmeliyiz. Aksi takdirde öğrenme bakımından bireysel ayrılıklar olacağını bekleyen öğrenci, anne-baba ve öğretmenler, bu ayrılıkları büyütücü ve derinleştirici bir ortam hazırlayarak böyle bir sonuca katkıda bulunmaktadır. Eğitimcilerle ölçme değerlendirmeciler de, öte yandan, bütün bu yapılar için inandırıcı kuramsal, görgül (deneysel) ve pratik gerekçeler hazırlamaktadırlar. Yazara göre öğrenciler arasındaki öğrenme farklılığının azlığı bu tür farkların çokluğuna tercih edilmelidir. Nitekim öğrenciler arasında hem üniteye bağlı öğrenme düzeyi hem de öğrenme hızı bakımından farklar doğacaktır. Öğrenciler arasındaki öğrenme düzeyi ve hızı bakımından farkların önemli bir derecede azaltılabilmesi için dönüt ve düzeltme işlemlerine başvurulması gerekmektedir. Yapılması gerekenler öğrencilerin öğrenmesi ile ilgili özgeçmiş ve öğretim hizmeti niteliğinde yapılacak belli değişiklikler, öğrenciler arasındaki bu tür farklılıkları önemli derecede azaltabilmekte ve öğrencilerin öğrenme düzeyleriyle öğrenme için harcanan zaman ve çabayla ilgili verimlerini önemli derecede artırmaktadır. Nitekim aile ve okuldaki öğrenme koşullarının ideale yaklaşması ile öğrenmedeki bireysel ayrılıkların da yok olma noktasına yaklaşacağına inanılmaktadır. Bütün bunlara karşın, okullardaki öğrencilerin hemen hemen bütün öğrenme ünitelerinde önemli derecede öğrenme farkları göstermekte oldukları da herkesçe bilinen bir gerçektir. Diğer bir yönden bakılınca, bir öğrenme ünitesinin, bütün öğrenciler onu tam olarak öğreninceye kadar öğretilmesi ya da bütün öğrencilere eldeki üniteye tam öğrenme düzeyine çıkıncaya kadar yardım edilmesi halinde bu öğrencilerden bazılarının diğerlerinden daha fazla bir öğrenme zamanına gerek duydukları görülmektedir.

c) Çokkültürlülük nedir?

Kültür fikri, özellikle de küreselleşme olgusuyla bağlantılı olarak, çokkültürlülük kavramına yol açmıştır. “Çokkültürlü” terimi genellikle bir toplumdaki çeşitlilik olgusunu karakterize etmek için tanımlayıcı bir terim olarak kullanılır. Dolayısıyla çokkültürlülük, farklı din, dil, ırk, cinsiyet, engel dahil olmak üzere çok çeşitli marjinalleşmiş grupların ahlaki ve politik iddialarını karakterize etmek için bir şemsiye terim olarak kullanılmaya başlanmıştır (Glazer 1997, Hollinger 1995, Taylor, 1992).

Ziya Gökalp'e (1922) göre millet, kültürce müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden meydana gelmiş bulunan kültürel bir zümredir. Bir adam kan bağının olduğu insanlardan ziyade ve kültüre müşterek bulunduğu insanlarla beraber yaşamak ister. Çünkü insan şahsiyetimiz bedenimizde değil, ruhumuzdadır. Maddi meşiyetimiz ırkımızdan geliyorsa, manevi meşiyetimiz de, terbiyesini aldığımız cemiyetten geliyor. İnsan için manevi varlık maddi varlıktan öncedir. Bu itibarla milliyette kök (şecere) aranmaz. Yalnızca terbiye aranır. Bir fert hangi cemiyetin terbiyesini almışsa, onun idealine çalışabilir. İnsan, terbiyesiyle büyüdüğü bir cemiyetin ideali için kolayca hayatını feda edebilir. Fakat zihince kendisini mensup saydığı başka bir cemiyet için feda edemez. Aldıkları terbiye dolayısıyla vatandaşlar, Türk cemiyetinden başka hiçbir millet içinde yaşayamazlar ve Türk idealinden başka hiçbir millet içinde yaşayamazlar ve Türk idealinden başka hiçbir ideal için çalışamazlar. Çokkültürlülük, bir toplumun hem ulusal hem de yerel düzeyinde kültürel çeşitlilikle ilgilenme biçimidir. Çokkültürlülük, sosyolojik olarak, belirli bir toplumun kültürel çeşitlilikle ilgilenme biçimi olarak tanımlanır. Sosyolojik olarak, çokkültürlülük, bir bütün olarak toplumun, farklı kültürlerin ahenkli bir arada yaşaması yoluyla artan çeşitlilikten faydalandığını varsayar. Çokkültürlülük, çoğunlukla çok farklı kültüre ait bireylerin barış içinde bir arada var olabileceği varsayımına dayanır. Çok kültürlü toplumlar, aynı toplulukta birlikte yaşayan farklı ırklardan, etnik kökenlerden ve milletlerden insanlar tarafından tanımlanır. Dolayısıyla toplumun kültürel çeşitliliğini koruyarak, ve kültürel çeşitliliğe saygı duyarak ve hatta kültürel çeşitliliği teşvik ederek zenginleştiği görüşünü ifade eder. Çeşitlilik neden önemlidir? Çokkültürlülük, yüksek derecede kültürel çeşitliliğe ulaşmanın anahtarıdır. Çeşitlilik, farklı ırklardan, milletlerden, dinlerden, etnik kökenlerden ve felsefelerden oluşan insanlar bir topluluk oluşturmak için bir araya geldiklerinde ortaya çıkar. Bu konuda iki farklı görüş mevcuttur. Çokkültürlülük savunucuları, insanların geleneksel kültürlerinin en azından bazı

özelliklerini muhafaza etmeleri gerektiğine inanıyor. Bu muhalifler ise, çok kültürlülüğün, baskın kültürün kimliğini ve etkisini azaltarak sosyal düzeni tehdit ettiğini savunmaktadırlar (ThoughtCo,2019).

Çokkültürlülük teori veya modellerini tanımlamak için en fazla “eritme potası” ve “salata tabağı” şeklinde tanımlanan iki metafor kullanılmaktadır. Çokkültürlülüğün erime potansiyeli teorisi, çeşitli göçmen grupların bireysel kültürlerini terk etmeyi ve en sonunda baskın toplumu tamamen özümsemeyi ve sonunda “birlikte erime” eğiliminde olacağını varsaymaktadır. Eritme potası modeli, çeşitliliği azaltması, insanların geleneklerini yitirmeleri gibi yönlerden eleştirilmektedir. Eritme kabından çok daha liberal bir çokkültürlülük teorisi olan ‘salata kasesi teorisi’, insanların bir arada yaşadıkları ancak geleneksel kültürlerinin benzersiz özelliklerinden en azından bazılarını korudukları heterojen bir toplumu tanımlar. Salata malzemeleri gibi, farklı kültürler bir araya getirilir, ancak tek bir homojen kültüre uyum sağlamak yerine, farklı lezzetleri korurlar. Salata tabağı teorisi, insanların egemen toplumun üyeleri olarak kabul edilmeleri için kültürel miraslarından vazgeçmelerinin gerekli olmadığını öne sürüyor (ThoughtCo, 2019).

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Mevcut çalışma ile eğitim sistemi içerisinde yer bulan, uygulanan ve sürekli gündemde olan vatandaşlık eğitimi, kapsayıcı eğitim ve çok kültürlülük gibi kavramlar ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Eğitim süreci içerisinde amaç, içerik, yöntem gibi boyutları yeniden ele alınarak değerlendirilip, düzenlenip, organize edilmesinden sonra, kapsayıcı eğitim ve çok kültürlülük uygulamaları yerine vatandaşlık eğitimi çatısı, şemsiyesi adı altında adlandırılması, örgütlenmesi gerektiği kanısı oluşmuştur. Dolayısıyla sonuç olarak şu söylenebilir: Kapsayıcı eğitim, çok kültürlülük gibi eğitimde yer alan planlama ve uygulama faaliyetleri vatandaşlık eğitimi adı ve içeriği altında ele alınmalı, vatandaşlık eğitimi genişletilmeli, planlanmalı ve uygulanmalıdır. Ayrıca eğitim kurumlarında vatandaşlık eğitimine yönelik aşağıda belirtilen hususlar da yerine getirilmelidir.

- a) Vatandaşlık eğitimi, sadece teorik olarak verilmemeli pragmatik bir yaklaşımla uygulamaya yönelik bir anlayışla işlenmesi gerekmektedir.
- b) Okulöncesi, ilk, orta, ve yüksek eğitim programlarında, vatandaşlık eğitimine daha fazla önem verilmesi, öğrencilerin vatandaşlık eğitimleri güçlendirilmelidir.
- c) Okul çağındaki tüm gençlerin bilgili, aktif ve sorumlu vatandaşlar olmalarını sağlamak için vatandaşlık eğitiminin daha erken ve daha uzun süre verilmesi gerekmektedir.
- d) Vatandaşlık eğitimleri için öğretme- öğrenme ortamları; destekleyici, açık fikirli ve yargılayıcı olmayan bir şekilde gerçekleştirilmelidir.
- e) Vatandaşlık eğitimleri disiplinler arası, bütüncül ve katılımcı, paydaşlar arasında bir fikir birliğinin sağlandığı bir yaklaşımla ele alınmalı ve yürütülmelidir.
- f) Okul müdürleri, öğrencilerin toplumun tam ve aktif bir üyesi olmalarını sağlayacak yüksek kaliteli vatandaşlık eğitimi almalarını sağlamada önemli bir role sahiptir. Bu nedenle, okul müdürlerinin bu rol için hazır olup olmadıkları atanmadan önce ölçülmelidir. Okulda ve sınıfta vatandaşlık eğitimi (etkili iletişim, sosyal olarak sorumlu bir şekilde hareket etme, demokratik davranma ve eleştirel düşünme) destekleyen açık ve tutarlı bir yaklaşımı teşvik etmede okul müdürlerinin rolleri netleştirilmelidir?
- g) Öğretmenlere, vatandaşlık eğitimi ile ilgili yeterliklere (etkili iletişim, sosyal olarak sorumlu bir şekilde hareket etme, demokratik davranma ve eleştirel düşünme ile ilgili gerekli bilgi, beceri, tutum ve değerlere) ne oranda sahip oldukları ölçülmeli ve eğitim kademelerindeki her branştaki öğretmenlere, vatandaşlık eğitimi alanında, rehberlik ve destek eğitimleri genel olarak hizmet içi eğitimler kapsamında sürekli bir şekilde verilmesi gerekmektedir.
- h) Vatandaşlık eğitimlerinin niteliğinin değerlendirilmesi, uygun değerlendirme yöntemleri (projeler, bireysel araştırmalar, rol yapma veya grup çalışması, görüşmeler, yansıtıcı günlükler ve portföyler gibi) kullanmak yapılmalı, değerlendirme vatandaşlık eğitimi sürecinde etkili öğrenmeyi teşvik etmek için ana araçlardan biri olarak kullanılmalıdır.
- i) Aday öğretmenler atanmadan önce, vatandaşlık eğitimi ile ilgili yeterliklere (etkili iletişim, sosyal olarak sorumlu bir şekilde hareket etme, demokratik davranma ve eleştirel düşünme ile ilgili gerekli bilgi, beceri, tutum ve değerlere) ne oranda sahip oldukları ölçülmelidir.
- j) Okulda ve sınıfta vatandaşlık eğitiminin (etkili iletişim, sosyal olarak sorumlu bir şekilde hareket

etme, demokratik davranma ve eleştirel düşünme) niteliğini artırmak için öğretmenler arası işbirliği desteklenmelidir.

- k) Okulda ve sınıfta vatandaşlık eğitiminin (etkili iletişim, sosyal olarak sorumlu bir şekilde hareket etme, demokratik davranma ve eleştirel düşünme) niteliğini artırmak için öğretmenler için rehberlik ve destek materyalleri sağlanmalıdır.
- l) Okulda ve sınıfta vatandaşlık eğitimi (etkili iletişim, sosyal olarak sorumlu bir şekilde hareket etme, demokratik davranma ve eleştirel düşünme) destekleyen müfredat dışı etkinlikler çoğaltılmalıdır.
- m) Okul ve sınıf, öğrencilere vatandaşlıkla ilgili meselelerin öğretilmesi ve öğrenilmesi, aynı zamanda öğrencileri yaşadıkları demokrasilerin vatandaşları olarak rollerine hazırlama konusunda yeterli olup olmadıkları sürekli ölçülerek değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Eurydice, (2013), Avrupa Komisyonu/EACEA/Eurydice, 2015. *Eğitimde Kalite Güvencesi: Avrupa'da Okul Değerlendirmesine İlişkin Politikalar ve Yaklaşımlar*. Eurydice Raporu. Lüksemburg: Avrupa Birliği'nin Yayınlar Bürosu.
- Eurydice, (2013), Avrupa'da Öğretmenler ve Okul Liderlerine İlişkin Temel Veriler' Avrupa Komisyonu/EACEA/Eurydice, 2013. Avrupa'da Öğretmenler ve Okul Liderlerine İlişkin Temel Veriler. 2013 Baskısı. Eurydice Raporu. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurydice, (2017), European Commission/EACEA/Eurydice, 2017. *Citizenship Education at School in Europe – 2017*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurydice, (2018), European Commission/EACEA/Eurydice, 2018. Teachers' and School Heads' Salaries and Allowances in Europe – 2016/17. Eurydice Facts and Figures. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (1948), İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, (20.10.2019 tarihinde) <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/> (adresinden yararlanılmıştır.).
- Bloom. B. S. (1995). İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme. MEB Yayınları. İstanbul.
- Eğitim Reformu Girişimi (ERG) (2016). Türkiye'de Kapsayıcı Eğitimi Yaygınlaştırmak için Politik Önlemler'. (20.10.2019 tarihinde) http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG_KapsayiciEgitim_PolitikaOnerileri.pdf. (adresinden yararlanılmıştır.).
- Glazer, N., (1997), *We Are All Multiculturalists Now*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Göklap Z. (1922). Türk terbiyesinin sosyal ve kültürel temelleri. MEB (1992) Yayınları. İstanbul.
- Hollinger, D., (1995), *Postethnic America: Beyond Multiculturalism*, New York: Basic Books.
- Inclusive Education Canada, (2019). 20.10.2019 tarihinde <https://inclusiveeducation.ca/about/what-is-ie/> (adresinden yararlanılmıştır.)
- Taylor, C., (1992) 1994, "The Politics of Recognition," in *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*, A. Gutmann (ed.), Princeton: Princeton University Press.
- ThoughtCo.(2019).<https://www.thoughtco.com/what-is-multiculturalism-4689285> (adresinden 20.10.2019 tarihinde indirilmiştir).